

مقایسه دموکراسی آموزشی، فرسودگی تحصیلی و مهارت‌های شهروندی مدارس دولتی و غیر دولتی

رسول قانونی^۱، عباس قلتاش^{۲*}

تاریخ دریافت: ۹۶/۰۲/۲۰ صص ۲۲۴-۲۰۹ تاریخ پذیرش: ۹۶/۱۱/۱۰

چکیده

هدف پژوهش حاضر مقایسه دموکراسی آموزشی، فرسودگی تحصیلی و مهارت‌های شهروندی در بین مدارس دولتی و غیر دولتی ناحیه ۱ شهر شیراز بوده است. روش تحقیق علی- مقایسه‌ای بود. جامعه آماری این پژوهش شامل تمامی مدارس دولتی و مدارس غیر دولتی مقطع متوسطه شهر شیراز که تعداد آنها برابر با ۷۰ مدرسه (۶۰ مدرسه دولتی و ۱۰ مدرسه غیر دولتی) می‌باشد. به منظور تعیین نمونه که از بین جامعه آماری که شامل دانش آموزان مدارس دولتی و غیر دولتی به روش نمونه گیری خوشه‌ای ۶ مدرسه انتخاب شدند و در مرحله بعد به صورت تصادفی ساده از هر مدرسه ۲ کلاس از پایه سوم متوسطه انتخاب شد که جمعاً ۱۲ کلاس نمونه آماری را تشکیل دادند. ابزار اندازه گیری در این پژوهش شامل سه پرسشنامه دموکراسی آموزشی قلتاش و همکاران، فرسودگی تحصیلی برسو و همکاران، مهارت‌های شهروندی محمد جانی بوده است. جهت تجزیه و تحلیل از آمار توصیفی و استنباطی استفاده شده که در سطح آمار توصیفی (محاسبه فراوانی، درصد، میانگین، انحراف استاندارد) و در سطح آمار استنباطی از روش مستقل استفاده گردید که نتایج نشان داد بین دموکراسی آموزشی در مدارس دولتی و مدارس غیر دولتی تفاوت وجود دارد، بین فرسودگی تحصیلی در مدارس دولتی و مدارس غیر دولتی تفاوت وجود ندارد. بین مهارت شهروندی در مدارس دولتی و مدارس غیر دولتی تفاوت وجود دارد.

واژه‌های کلیدی: دموکراسی آموزشی، فرسودگی تحصیلی، مهارت‌های شهروندی.

^۱ - دانشجوی کارشناسی ارشد برنامه ریزی درسی، واحد مرودشت، دانشگاه آزاد اسلامی، مرودشت، ایران

^۲ - دانشیار گروه علوم تربیتی، واحد مرودشت، دانشگاه آزاد اسلامی، مرودشت، ایران

*- نویسنده مسئول: gholtash578@yahoo.com

مقدمه

پویایی و نشاط یک جامعه به مشارکت فعالانه نسل جوان آن در امور مختلف جامعه منوط است به نسلی که آگاهانه و با شخصیتی توسعه یافته بتواند در جامعه اش مشارکت همه جانبه داشته و نقش شهروندی خود را به خوبی ایفا نموده و در برخورد با مسائل و مشکلات، منطقی بیندیشد و عقلاانه در جهت حل آن ها تصمیم گیری نماید، بنابراین تربیت و آموزش شهروندی عبارت از افزایش دانش و آگاهی فراگیران نسبت به حقوق شهروندی و انسان، کسب مهارت های لازم و ارزش هایی که برای زندگی در یک جامعه تعیین و با اهمیت و ضروری فرض شده است و هم چنین درک پیچیدگی هایی که در سطوح ملی، محلی، منطقه ای و جهانی وجود دارد (Gholtash, 2012). پتانسیلها و مهارتهایی که در بالا مورد اشاره قرار گرفت در ادبیات تربیت دموکراتیک و دموکراسی آموزشی بسیار مورد تأکید می باشند. جان دیویی اندیشه تربیت دموکراتیک را در آموزش و پرورش به کاربرد و تأثیر شگرفی بر تحولات آموزش و پرورش در قرن بیستم به جای گذاشت. کامل ترین اثر دیویی در آموزش و پرورش کتابی است به نام دموکراسی و آموزش و پرورش که در این کتاب درصد شناسایی افکار بنیادین جامعه دموکراتیک و به کار بستن آن ها در آموزش و پرورشبر می آید (Guteck, 2009). از دیدگاه دیویی، دموکراسی، آموزش و علم رابطه ی متقابل و تقویت کننده ای نسبت به هم دارند. گسترش دموکراسی، نیازمند آموزش های دموکراتیک است. دموکراسی نیز خود زمینه رشد علم و دانش و پیشرفت و ترقی را فراهم می آورد. به نظر دیویی برابری اساس دموکراسی است؛ دموکراسی براساس این عقیده استوار است که همه مردم از خرد بهره مندند و هیچ فرد یا گروهی نمی تواند به ادعای فضل و برتری عقلی، بر دیگران حکومت کند (Bashirieh, 2009) یکی دیگر از عوامل موثر در آموزش که کمتر مورد توجه قرار می گیرد، فرسودگی تحصیلی می باشد. در سال های اخیر متغیر فرسودگی به موقعیت ها و بافت های آموزشی گسترش پیدا کرده است، که از آن با عنوان فرسودگی تحصیلی نام برده می شود، می توان گفت که موقعیت های آموزشی به عنوان محل کار فراگیران محسوب می شود، اگر چه فراگیران در موقعیت های آموزشی، به عنوان کارمند، کار نمی کنند یا شغل خاصی در آنجا ندارند، اما از دیدگاه روان شناختی، فعالیت های آموزشی و درسی آنها را می توان به عنوان یک کار در نظر گرفت. آنها در کلاس حضور پیدا می کنند و مجموعه تکالیفی را برای موفقیت در امتحانات و کسب نمره ی قبولی انجام می دهند. این موضوع اخیراً مطالعات متعددی را در دانشگاه ها به خود اختصاص داده است. فرسودگی، به مثابه یک تجربه ذهنی عبارت است از کاهش قدرت سازگاری فرد در مقابل عوامل تنیدگی زا و سندرومی مرکب از خستگی عاطفی، بدبینی و

کاهش موفقیت فردی است که می‌تواند در موقعیت‌های مختلف شغلی، تحصیلی و غیره برای افراد اتفاق افتد (Safari and Goodarzi quoted by Moghadasi, 2011). به همین دلیل فرسودگی تحصیلی در موقعیت‌های آموزشی با ویژگی‌هایی مانند خستگی ناشی از الزامات مربوط به مطالعه، رشد حس و نگرش بدبینانه و بدون حساسیت نسبت به مطالب درسی و نیز احساس پیشرفت شخص ضعیف در امور درسی و تحصیلی مشخص می‌شود. افرادی که فرسودگی تحصیلی دارند، معمولاً علائمی مانند بی‌اشتیاقی نسبت به مطالب درسی، ناتوانی در ادامه حضور مستمر در کلاس درس، مشارکت نکردن در فعالیت‌های کلاسی، احساس بی‌معنایی در فعالیت‌های درسی و احساس ناتوانی در فراگیری مطالب درسی را تجربه می‌کنند (Moghadasi, 2011).

افرادی که فرسودگی تحصیلی دارند معمولاً علائمی مانند بی‌اشتیاقی نسبت به مطالب درسی، ناتوانی در ادامه حضور مستمر در کلاس‌های درس، مشارکت نکردن در فعالیت‌های کلاسی، احساس بی‌معنایی در فعالیت‌های درسی و احساس ناتوانی در فراگیری مطالب درسی و در نهایت افت تحصیلی را تجربه می‌کنند (Naami, 2009).

یکی دیگر از متغیرهای این پژوهش مهارت‌های شهروندی می‌باشد. در ایران اولین آشنایی با حقوق شهروندی و ارزش‌های آن با انقلاب مشروطیت آغاز شد و با وجود گذشت سال‌های طولانی و تجربه کردن انقلاب بزرگتر و تغییرات بسیار در اندیشه‌ها هنوز نمی‌توان گفت در زمینه‌ی حقوق و تکالیف شهروندی آگاهی عمومی و صحیحی وجود دارد. بنابراین تا زمانی که آگاهی وجود نداشته باشد، شناخت وظایف و امکان انجام تکالیف وجود نخواهد داشت. یکی از مسائل مهمی که در رابطه با مفهوم شهروند و شهروندی وجود دارد این است که چگونه می‌توان آن را تعلیم و آموزش داد تا بر اساس آن شاهد اجرای صحیح آن در جامعه و شناخت وظایف و تکالیف مبتنی بر آن بود. در این رابطه صاحب نظران مدرسه را بهترین مکان برای آموزش و تعلیم این مقوله می‌دانند. آنها معتقدند چون مدرسه بعد از خانه دومین محیطی است که کودکان و نوجوانان قسمت اعظم وقت خود را در آن سپری می‌کنند، و نقش مهمی در رشد شخصیت و انتقال دانش و مهارت‌های زندگی به آنها دارد، در نتیجه آشنایی با شهروند و شهروندی نیز از جمله مهارت‌هایی است که در مدرسه باید آموزش داده شود و دانش‌آموزان رده‌های مختلف تحصیلی باید حقوق، تکالیف و مسئولیت‌های شهروندی را در مدرسه فراگیرند (Ashtiani, 2006). از نیازهای یک شهروند در نظام دموکراسی آن است که سطح بالایی از آگاهی درباره سیاست و طرز کار داشته باشد و بتواند به نقد واقعیت‌های سیاسی بپردازد، بر تصمیمات دولت تاثیر گذارد، به مؤسسات و قوانین دولتی اطمینان عمیق داشته باشد. نسبت به بنیان و اساس حکومت

دموکراتیک و لزوماً صاحبان موقعیت‌ها و مقام‌های سیاسی وفادار باشد و نقش فعالی در مسائل اساسی داشته باشد. تحقق هدف‌های مزبور اگرچه در آغاز ممکن است تا حدودی جنبه عادت‌ی داشته باشد. اما بایستی بر اساس نوع آموزش دموکراتیک مبتنی بر مبانی عقلانی و مشارکت همه جانبه دانش‌آموزان باشد. از طرفی نیز رویکرد دموکراتیک در تربیت شهروندی تأکید ویژه‌ای بر شناخت حقوق و مسؤولیت‌ها، حقوق بشر، احترام به تنوع، صلح و ثبات دارد. باور آن است که در برخی از کشورها جنبش‌های ضد دموکراتیک و نژادپرستانه به برخی نابرابری‌های اجتماعی و اقتصادی و سیاسی دامن زده‌اند و با تکیه بر تربیت شهروندی به عنوان وسیله‌ای برای تقویت دموکراسی می‌توان این جنبش‌های ضدانسانی و ضد دموکراسی را به چالش کشاند (Gholtash, 2008).

پیشینه پژوهشی

قلتاش و همکاران (Gholtash et al, 2014) در تحقیقی تحت عنوان دموکراسی آموزشی در مدارس و تأثیر آن بر رشد مهارت تفکر انتقادی و اجتماعی دانش‌آموزان دوره متوسطه اول انجام داد نتایج نشان داد که نتایج نشان داد که بین مدارس غیرانتفاعی و دولتی دوره راهنمایی از لحاظ میزان برخورداری از مؤلفه‌های دموکراسی آموزشی تفاوت معنادار وجود داشت و مدارس غیرانتفاعی از وضعیت بهتری برخوردار بودند همچنین بین نمره تفکر انتقادی و مهارت اجتماعی دانش‌آموزان مدارس غیرانتفاعی و دولتی تفاوت معنادار بود. قلتاش، یارمحمدیان، فروغی ابری و جعفری (Gholtash et al, 2010) در پژوهشی تحت عنوان نقد و بررسی رویکرد پیشرفت‌گرای تربیت شهروندی در برنامه درسی دوره ابتدایی ایران به این نتیجه دست یافتند که عناصر برنامه‌های درسی مورد بررسی با تربیت شهروندی پیشرفت‌گرا فاصله‌های آشکار دارند و بیشتر به گرایش به تربیت شهروند محافظه کار و منفعل دارند.

زارعی و شهریاری (Zarei and Shahriari, 2016) در تحقیقی با عنوان "حقوق اجتماعی شهروندی پیش شرط تحقق عدالت اجتماعی" در مناطق کشور به این نتایج دست یافتند که تحقق عدالت اجتماعی و رعایت حقوق مسلم شهروندی در ابعاد مختلف اجتماعی است و در جوامع دموکراتیک، توسعه پایدار در همه ابعاد زاییده رعایت الزامات و بایسته‌های حقوق شهروندی است. از آنجا که در گذر از سنت به مدرنیته بی شک حقوق شهروندی جز جدایی‌ناپذیر توسعه در جوامع مدنی به شمار می‌رود بدیهی است در امت اسلامی که کرامت انسانی بعنوان یک اصل مطرح می‌گردد توجه به این مقوله مهم می‌بایست در سرلوحه امور قرار گیرد.

با توجه به مطالب بیان شده محقق در پی آن است که آیا دموکراسی آموزشی، فرسودگی تحصیلی و مهارت‌های شهروندی در مدارس دولتی و غیر دولتی ناحیه ۱ شهر شیراز تفاوت معناداری وجود دارد؟

در این پژوهش فرضیه‌های زیر مطرح و مورد بررسی قرار گرفته است:

فرضیه‌های پژوهش

بین دموکراسی آموزشی در مدارس دولتی و مدارس غیر دولتی تفاوت معناداری وجود دارد؟
 بین فرسودگی تحصیلی در مدارس دولتی و مدارس غیر دولتی تفاوت معناداری وجود دارد؟
 بین مهارت شهروندی در مدارس دولتی و مدارس غیر دولتی تفاوت معناداری وجود دارد؟

روش تحقیق

این پژوهش از نظر هدف از نوع تحقیقات کاربردی و از نظر شیوه جمع‌آوری اطلاعات توصیفی از نوع علی - مقایسه‌ای بوده است. جامعه آماری این پژوهش شامل تمامی مدارس دولتی و مدارس غیر دولتی مقطع متوسطه شهر شیراز که تعداد آنها برابر با ۷۰ مدرسه (۶۰ مدرسه دولتی و ۱۰ مدرسه غیر دولتی) می‌باشد. نمونه آماری مورد مطالعه از بین جامعه آماری به روش نمونه‌گیری خوشه‌ای تصادفی انتخاب شد، ابتدا به تصادف ۶ مدرسه انتخاب و در مرحله بعد به صورت تصادفی از هر مدرسه ۲ کلاس از پایه سوم متوسطه انتخاب شد. که جمعاً ۱۲ کلاس نمونه آماری را تشکیل دادند. که پرسشنامه در اختیار دو گروه قرار گرفت و پس از تکمیل پرسشنامه‌ها به وسیله دانش‌آموزان به بررسی مقایسه وضعیت متغیرها در دو گروه پرداخته شد.

برای جمع‌آوری اطلاعات از سه پرسشنامه استفاده می‌شود که عبارتند از:

الف) پرسشنامه دموکراسی آموزشی:

در این تحقیق برای سنجش مؤلفه‌های دموکراسی آموزشی در مدارس غیرانتفاعی و دولتی از پرسش‌نامه محقق ساخته قلتاش و مراحل (۲۰۱۴) استفاده شده است. پرسشنامه مؤلفه‌های دموکراسی آموزشی با استفاده از ویژگی‌های که دیویی برای آموزش و پرورش دموکراتیک نام برده، و نیز مطالعه مبانی نظری تکمیلی و پیشینه پژوهشی تدوین شد و روایی محتوایی آن به تأیید ۱۲ نفر از اساتید تعلیم و تربیت دانشگاه شیراز و دانشگاه آزاد شیراز رسید. این پرسش‌نامه دارای ۱۰ عبارت چهارگزینه‌ای است که آزمودنی پاسخ خود را در مورد هر عبارت در دامنه‌ای از گزینه‌های خیلی زیاد تا خیلی کم ابراز می‌نماید.

روایی و پایایی:

روایی این ابزار مورد تایید اساتید، صاحبانظران و متخصصان تعلیم و تربیت قرار گرفت. ضریب پایایی این پرسشنامه توسط قلتاش و مراحل (۲۰۱۴) به روش آلفای کرونباخ ۰/۸۹ محاسبه شد.

جدول ۱- بررسی پایایی پرسشنامه دموکراسی آموزشی توسط محقق

متغیر	ضریب آلفای کرونباخ
دموکراسی آموزشی	۰/۸۲۱

ب) پرسشنامه فرسودگی تحصیلی

این پرسشنامه را برسو و همکاران (۱۹۹۷) ساخته اند. این پرسشنامه سه حیطه فرسودگی تحصیلی یعنی خستگی تحصیلی، بی علاقه‌گی تحصیلی، و ناکارآمدی تحصیلی را می‌سنجد. پرسشنامه مذکور ۱۵ ماده دارد که با روش درجه بندی لیکرت ۵ درجه ای کاملاً مخالف تا کاملاً موافق توسط آزمودنی‌ها درجه بندی شده است. خستگی تحصیلی ۵ ماده (مطالب درسی خسته کننده هستند)، بی علاقه‌گی تحصیلی ۴ ماده (احساس می‌کنم نسبت به مطالب درسی علاقه ای ندارم) و ناکارآمدی تحصیلی ۶ ماده (احساس می‌کنم نمی‌توانم از عهده مشکلات درسی بر بیایم) دارد.

سوال‌های ۱، ۴، ۷، ۱۰ و ۱۳ مربوط به خرده مقیاس خستگی هیجانی؛ سوال‌های ۲، ۵، ۱۱ و ۱۴ مربوط به خرده مقیاس بدبینی (بی علاقه‌گی)؛ و سوال‌های ۳، ۶، ۸، ۹، ۱۲ و ۱۵ مربوط به خرده مقیاس ناکارآمدی درسی هستند که البته با توجه به اینکه ما از مقیاس کارآمدی درسی (یعنی جملات مثبت) برای خرده مقیاس اخیر استفاده کردیم، سوال‌های این خرده مقیاس به صورت وارونه نمره گذاری شدند.

روایی و پایایی پرسشنامه فرسودگی تحصیلی

پایایی پرسشنامه را سازندگان آن به ترتیب ۰/۷۰، ۰/۸۲، و ۰/۷۵ برای سه حیطه فرسودگی تحصیلی محاسبه کرده اند. اعتبار پرسشنامه رامحققان با روش تحلیل عامل تاییدی محاسبه شده که شاخص‌های برازندگی تطبیق، شاخص برازندگی افزایشی و شاخص جذر میانگین مجزورات خطای تقریب مطلوب گزارش کرده اند. نعمی (۱۳۸۸) پایایی این پرسشنامه را

برای خستگی تحصیلی ۱۷۹، برای بی‌علاقگی تحصیلی ۱۸۲ و برای ناکارآمدی تحصیلی ۱۷۵ محاسبه کرده است. در پژوهش حاضر ضریب آلفای کرونباخ به صورت زیر به دست آمد.

جدول ۲- بررسی پایایی پرسشنامه فرسودگی تحصیلی توسط محقق

متغیر	ضریب آلفای کرونباخ
فرسودگی تحصیلی	۰/۸۰۳

ج) پرسشنامه مهارت‌های شهروندی

جهت اندازه‌گیری مهارت‌های شهروندی از پرسشنامه مهارت‌های شهروندی محمد جانی (2011) استفاده شده است این ابزار پس از مطالعه‌ی مبانی نظری و پیشینه پژوهشی تدوین شده است. ابتدا سیاهه‌ی مولفه‌های مهارت‌های شهروندی تهیه گردید. و سپس براساس همان سیاهه به تدوین آزمون بخش مهارت‌ها اقدام گردید. این پرسشنامه ۴۰ سوال دارد که طیف پاسخ‌های آن شامل بلی، خیر و گاهی اوقات بوده است. که به گزینه‌ی بلی نمره‌ی ۱/۵ (نیم-) به گزینه‌ی گاهی اوقات نمره‌ی ۱/۲۵ (بیست و پنج صدم) و به گزینه‌ی خیر نمره‌ی صفر تعلق گرفته است. در یک یا دو سوال نیز جهت کنترل، عکس این نمره گذاری انجام شده است.

روایی و پایایی:

روایی این ابزار مورد تایید اساتید، صاحب‌نظران و متخصصان تعلیم و تربیت قرار گرفت. در پژوهش حاضر ضریب آلفای کرونباخ برای مهارت‌های شهروندی برابر با ۰/۷۴۰ است که در صد قابل قبولی است و پرسشنامه از پایایی لازم برخوردار است.

جدول ۳- بررسی پایایی پرسشنامه مهارت‌های شهروندی توسط محقق

متغیر	ضریب آلفای کرونباخ
مهارت‌های شهروندی	۰/۷۴۰

روش تجزیه و تحلیل اطلاعات

برای اندازه گیری و تجزیه و تحلیل داده ها از آمار توصیفی و استنباطی استفاده شده که در سطح آمار توصیفی (محاسبه ی فراوانی، درصد، میانگین، انحراف استاندارد) و در سطح آمار استنباطی از روش t مستقل استفاده گردید.

یافته‌ها

فرضیه اول: بین دموکراسی آموزشی در مدارس دولتی و مدارس غیر دولتی تفاوت وجود دارد.

برای تحلیل داده‌های جمع‌آوری شده در این فرضیه، از آزمون تی تست (t -test) گروه‌های مستقل استفاده شد.

جدول ۴- بررسی تفاوت نمرات دموکراسی آموزشی در بین مدارس دولتی و غیر دولتی

نوع مدرسه	تعداد	میانگین	انحراف استاندارد	t	درجه آزادی	سطح معناداری
دولتی	۱۲۱	۳۰/۶۹	۷/۲	-۳/۴	۲۲۰	۰/۰۰۰۱
غیر دولتی	۱۰۱	۳۴/۰۰	۷/۱			

با توجه به جدول فوق و مشاهده سطح معناداری می توان متوجه شد که مقدار t برابر با (-۳/۴) در سطح (۰/۰۰۰۱) بدست آمده است و از آن جا که این سطح کمتر از سطح قابل قبول (۰/۰۵) است لذا این مقدار معنادار شده است ($p < ۰/۰۱$)، و این بدین معنی است که بین دموکراسی آموزشی در مدارس دولتی و مدارس غیر دولتی تفاوت وجود دارد.

فرضیه دوم: بین فرسودگی تحصیلی در مدارس دولتی و مدارس غیر دولتی تفاوت وجود دارد.

برای تحلیل داده‌های جمع‌آوری شده در این فرضیه، از آزمون تی تست (t -test) گروه‌های مستقل استفاده شد.

جدول ۵- بررسی تفاوت نمرات فرسودگی تحصیلی در بین مدارس دولتی و غیر دولتی

نوع مدرسه	تعداد	میانگین	انحراف استاندارد	t	درجه آزادی	سطح معناداری
دولتی	۱۲۱	۳۶/۱	۸/۷۳	-۱/۶	۲۲۰	۰/۱
غیر دولتی	۱۰۱	۳۸/۱	۸/۷۹			

با توجه به جدول فوق و مشاهده سطح معناداری می توان متوجه شد که مقدار t برابر با $(-۱/۶)$ در سطح $(۰/۱)$ بدست آمده است و از آن جا که این سطح بیشتر از سطح قابل قبول $(۰/۰۵)$ است لذا این مقدار معنادار نشده است $(p > ۰/۰۵)$ ، و این بدین معنی است که بین فرسودگی تحصیلی در مدارس دولتی و مدارس غیر دولتی تفاوت وجود ندارد.

فرضیه سوم: بین مهارت شهروندی در مدارس دولتی و مدارس غیر دولتی تفاوت وجود دارد.

برای تحلیل داده‌های جمع‌آوری شده در این فرضیه، از آزمون تی تست (t -test) گروه-های مستقل استفاده شد.

جدول ۶- بررسی تفاوت نمرات مهارت شهروندی در بین مدارس دولتی و غیر دولتی

نوع مدرسه	تعداد	میانگین	انحراف استاندارد	t	درجه آزادی	سطح معناداری
دولتی	۱۲۱	۱۲/۴۸	۲/۱	۲/۰۸	۲۲۰	۰/۰۳
غیر دولتی	۱۰۱	۱۱/۸۵	۲/۳			

با توجه به جدول فوق و مشاهده سطح معناداری می توان متوجه شد که مقدار t برابر با $(۲/۰۸)$ در سطح $(۰/۰۳)$ بدست آمده است و از آن جا که این سطح کمتر از سطح قابل قبول $(۰/۰۵)$ است لذا این مقدار معنادار شده است $(p < ۰/۰۵)$ ، و این بدین معنی است که بین مهارت شهروندی در مدارس دولتی و مدارس غیر دولتی تفاوت وجود دارد.

بحث و نتیجه‌گیری

فرضیه اول: بین دموکراسی آموزشی در مدارس دولتی و مدارس غیر دولتی تفاوت وجود دارد.

با توجه به جدول ۴ و بررسی و مشاهده سطح معناداری می‌توان متوجه شد بین دموکراسی آموزشی در مدارس دولتی و مدارس غیر دولتی تفاوت وجود دارد این تحقیق با تحقیقات قلتاش و همکاران (۲۰۱۴) همخوانی دارد. هدف آموزش و پرورش در دنیای مدرن، تربیت انسان دموکرات است. برنامه ریزان آموزش و پرورش در دنیا طوری برنامه ریزی کرده‌اند که خروجی آن انسانی دموکرات باشد. بنابراین در عصر حاضر کشورهای توسعه یافته برای رسیدن به این هدف نظام آموزش و پرورش خود در سطح کلان را از متمرکز به نیمه متمرکز تبدیل کرده‌اند و ایالت‌ها یا استان‌ها را در برنامه ریزی و اجرای برنامه‌های آموزشی و تدریس مطالب آموزشی مستقل و مختار ساخته‌اند، یعنی اینکه هر استان یا ایالت بنا به شرایط فرهنگی - اجتماعی - اقلیمی نیازهای فراگیران آموزش و پرورش آن منطقه مختار است که خود برنامه ریزی مستقلی داشته باشد. در مرحله دوم نظام حاکم بر آموزشگاه‌ها را از معلم محور یا موضوع محور به دانش آموز محور مبدل ساخته‌اند. اکنون باید بدانیم محصل محور بودن مدرسه چه ربطی به دموکرات شدن فراگیران دارند. اول اینکه قدرت معلم در کلاس تقسیم می‌شود یعنی معلم با سپردن تقسیم مسئولیت‌های خود به دانش آموزان آن‌ها را در آموزش خود مشارکت می‌دهد. در تدریس به جای اینکه دانش آموزان را بمباران اطلاعاتی کند، آن‌ها را با طرح سؤال و قرار دادن در یک وضعیت مبهم درگیر امر آموزش می‌کند و با شیوه حل مسئله و مکاشفه‌ای طوری آنها را راهنمایی می‌کند که خود فرضیه ساخته و با تعامل با همدیگر به نتیجه برسند و جواب را دریابند. اگر دانش آموز خود درگیر آموزش شود یادگیری و تغییر رفتار بسیار دیرپاتر و دائمی‌تر می‌شود؛ زیرا دانش آموزان خود تجربه می‌کنند و حاصل تجربه و فعالیت خود را عیناً می‌بینند، علاوه بر آن تقسیم قدرت در کلاس و مدرسه سبب می‌شود که دانش آموزان کثرت‌گرایی و زندگی در یک جامعه کوچک چند صدایی را تجربه کنند. این باعث می‌شود که در آینده در عرصه سیاسی و اجتماعی تمرکز قدرت در دست یک نفر را نپذیرند.

به عقیده جان دیویی زمانی که انسان‌ها دموکراسی را پذیرفتند، این بدین معناست که آن‌ها توان شناختن سود و زیان خود را دارند و در شناختن همیشه محتاج راهنما و رهبر نیستند. او جدا کردن فرد از جامعه را تنها با یک دروغ انتزاعی دروغین ممکن می‌داند. وی تربیت را یک جریان اجتماعی می‌داند. اگر جامعه‌ای که کودک در آن زندگی می‌کند دارای نظام دموکراسی است، و در این نظام فرد در تصمیم‌گیری و انتخاب است، این آزادی و

انتخاب را باید در مدرسه بیازماید و بیاموزد. دموکراسی بدون تربیت مدنی، خود به خود شرایط خودکامگی را فراهم می‌آورد و در نهایت مدنیت و مردم سالاری، از بنیاد دگرگون شده و به ضد خود تبدیل می‌شود. از طرفی معلمان نیز که خود از بینش علمی و منش انسانی دموکراتیک برخوردار نیستند، دانش آموزان را به منزله اشیاء یا مواد خاصی که باید در چارچوب اندیشه و سلیقه آن‌ها شکل بگیرند، تلقی می‌کنند. دموکراسی با بزرگ داشتن فردیت انسان و تکریم معنای حقیقی خود را می‌یابد. فردیتی که به نیروی "عقل خود بنیاد پرورش یافته است، تنها با این تربیت است که فرد می‌تواند در جامعه باز زندگی کند. آموزش و پرورش عهده دار برآوردن نیاز افراد در این زمینه است و باید زمینه‌های لازم را برای ایجاد چنین جامعه‌ای فراهم سازد. به وسیله‌ی آموزش، با تاکید بر اختیارات انسان و یا آموزش فرهنگ مشارکت و تاکید بر شکوفایی استعدادهای آدمی در ابعاد گوناگون، بستر لازم برای بقا و گسترش دموکراسی فراهم می‌شود. دموکراسی و ترویج سازه کارهای آن، موجب تقویت نهادهای مدنی و شکل‌گیری تعلیم و تربیت دموکراتیک می‌شود. تعلیم و تربیت دموکراتیک نیز موجب می‌شود که فرهنگ دموکراسی و اندیشه و رفتار مدنی در جامعه توسعه یابد. هر گاه برای دموکراسی آموزش درستی ارائه دهیم، به افراد جامعه اجازه داده‌ایم که همواره به طور مستقل فکر کنند و به اهدافشان برسند نه اینکه تنها گروهی اندک از آن بهره‌مند شوند. همچنان که هاموند می‌گوید آموزش دموکراتیک به مردم این اجازه را می‌دهد که یکدیگر را درک کرده و در محیطی اجتماعی با یکدیگر زندگی را آغاز نمایند. تربیت که عامل انتقال دانش نیز محسوب می‌شود، می‌تواند به صلح و جهانی شدن آن کمک نماید و با این کار دموکراسی آموزشی را به تحقق برساند.

فرضیه دوم: بین فرسودگی تحصیلی در مدارس دولتی و مدارس غیر دولتی تفاوت وجود دارد.

با توجه به جدول ۵ و مشاهده سطح معناداری می‌توان متوجه شد که بین فرسودگی تحصیلی در مدارس دولتی و مدارس غیر دولتی تفاوت وجود ندارد. این بخش از یافته‌ها نتایج پژوهش‌های رستم اوغلی و همکاران (۲۰۱۳)، همخوانی ندارد. در گستره حیات فردی و اجتماعی انسان، مطالب بی شماری با طرق مختلف برای یادگیری وجود دارند. یادگیری را به جرأت می‌توان بنیادی‌ترین فرآیندی دانست که در نتیجه‌ی آن، موجودی ناتوان و درمانده در طی تعامل با رشد جسمی به فرد تحول یافته‌ای تبدیل می‌شود که توانایی‌های شناختی و قدرت اندیشه وی حد و مرز نمی‌شناسد. از متغیرهایی که عملکرد تحصیلی و یادگیری را تحت تأثیر قرار می‌دهد فرسودگی تحصیلی است. فرسودگی

حالتی از خستگی ذهنی و هیجانی است که حاصل سندرم استرس مزمن مانند گرانباری نقش، فشار و محدودیت زمانی و فقدان منابع لازم برای انجام دادن وظایف و تکالیف محوّل شده است.

متغیر فرسودگی به موقعیت‌ها و بافت‌های آموزشی گسترش پیدا کرده که از آن با عنوان فرسودگی تحصیلی نام برده می‌شود. فرسودگی تحصیلی در میان دانش آموزان، اشاره به احساس خستگی به خاطر تقاضاها و الزامات تحصیل (خستگی)، داشتن یک حس بدبینانه و بدون علاقه به تکالیف درسی فرد (بی‌علاقگی) و احساس عدم شایستگی به عنوان یک دانش آموزان (کارآمدی پایین) دارد. می‌توان گفت که موقعیت‌های آموزشی به عنوان محل کار فراگیران محسوب می‌شود، اگرچه فراگیران در موقعیت‌های آموزشی به عنوان کارمند، کار نمی‌کنند یا شغل خاصی در آنجا ندارند؛ اما از دیدگاه روانشناختی، فعالیت‌های آموزشی و درسی آن‌ها را می‌توان به عنوان یک "کار" در نظر گرفت. آن‌ها در کلاس حضور پیدا می‌کنند و مجموعه تکالیفی را برای موفقیت در امتحانات و کسب نمره‌ی قبولی انجام می‌دهند. که تفاوت در این پوشه کارها می‌تواند در جلوگیری از فرسودگی تحصیلی کارگشا باشد.

فرسودگی تحصیلی احساس بی‌کفایتی و خستگی ذهنی است که دانش آموزان در مقابل استرس مزمن ناشی از فقدان منابع لازم برای انجام دادن وظایف و تکالیف محوله از خود نشان می‌دهند. بر اساس شواهد، درصد قابل ملاحظه‌ای از دانش آموزان از فرسودگی تحصیلی رنج می‌برند. فرسودگی تحصیلی در دانش آموزان مدارس منعکس کننده احساس خستگی ناشی از تقاضا و ضرورت‌های تحصیلی بدبینی و عدم علاقه به تکالیف درسی و احساس عدم صلاحیت به عنوان یک دانش آموزان با کار آمد پایین است. لذا موقعیت‌های آموزشی در ایران و نحوه و سبک یادگیری در مدارس دولتی و غیردولتی یکسان می باشد و تفاوتی در نحوه ارائه و آموزش وجود ندارد که جلوگیری نماید از فرسودگی تحصیلی لذا در بررسی که صورت گرفته فرسودگی تحصیلی دانش آموزان در مدارس دولتی و غیر دولتی یکسان بوده و تفاوت محسوسی به دلایل یکسان بودن شیوه یاددهی یادگیری دیده نشده است.

فرضیه سوم: بین مهارت شهروندی در مدارس دولتی و مدارس غیر دولتی تفاوت وجود دارد.

با توجه به جدول جدول ۶ و مشاهده سطح معناداری می توان متوجه شد که ه بین مهارت شهروندی در مدارس دولتی و مدارس غیر دولتی تفاوت وجود دارد.

این بخش از یافته با نتایج پژوهش‌های عسکریان (۲۰۰۶)، قائدی (۲۰۰۶)، لطف آبادی (۲۰۰۶) همخوانی دارد. آموزش شهروندی منجر به تحکیم و تقویت نظام ارزشی مهارت‌های شهروندی در جهت استحکام دموکراسی و مشارکت پایدار شهروندان می‌گردد. این مولفه ضامن بقاء و تداوم حیات اجتماعی و میزان توسعه همه جانبه جوامع صنعتی و روبه پیشرفت است. چنین تربیتی از همان آغاز طفولیت نوعی اعتماد به نفس و رفتارهای مسئولانه را از نظر اجتماعی و اخلاقی بوجود می‌آورد؛ نقش دیگر این مولفه ارائه اطلاعات و آگاهی در مورد مسایل عمومی جامعه در ابعاد محلی- ملی و جهانی است. چنین آموزه‌هایی واجد فضایل و اخلاق مدنی و جمعی است و جستجویی برای مساوات طلبی است. این آموزه‌ها به روابط اجتماعی بین افراد و روابط افراد و نهادهای ساختار نظام اجتماعی مربوط شود. این فرایند در نهادهای آموزش رسمی جامعه منجر به پرورش شهروندی فعال می‌گردد. در واقع آموزش شهروندمداری در یک جامعه باعث این شده که تمام اعضای جامعه از حس شهروندی مثبتی بصورت ملی برخوردار باشند و ضمن برخورداری از احترام ملی، از حقوق مشخص اجتماعی و سیاسی و اقتصادی بهره‌مند گردند.

روزگاری که انفجار دانش و اطلاعات، دنیا را با مولفه‌های متعددی به دنیای فرصت‌ها و تهدیدها تبدیل کرده است نقش آموزش و پرورش فعال، پویا، کارآمد و اثر بخش نه تنها به- عنوان یک ضرورت اجتماعی که برای بقاء در عرصه پر تلاطم زندگی بسیار حائز اهمیت است. آموزش و پرورش سازنده و بالنده، نیروی انسانی کارآمد و با صلاحیت را که برخوردار از دانش و اطلاعات نوین باشد. برای خدمات مطلوب به جامعه تحویل نماید. استفاده از ظرفیت‌ها و توانمندی‌های مادی و معنوی مردمی برای داشتن آموزش و پرورش سرزنده و با نشاط امری اجتناب‌ناپذیر است. هم‌اکنون نظام آموزش و پرورش ایران در حکم نهادی پاسخگو که مسئولیت تربیت شهروندان و آماده‌سازی آن‌ها را بر عهده دارد، با تربیت شهروندانی که مهارت‌های حل مسائل زندگی را داشته باشند، به منزله یک چالش اساسی رو به رو است. به طور کلی تربیت شهروندی و آموزش مهارت‌های شهروندی می‌تواند زمینه‌ساز آسایش و رفاه مردم کشور شود و سبب ایجاد مشارکت اجتماعی، ارتباطات خویشاوندی، رشد و توسعه اقتصادی، فرهنگی، سیاسی، ارتقای سطح و دانش افراد، آشنایی با قوانین و قواعد در سطح جامعه و بین‌المللی، توجه به میراث فرهنگی، رشد سلامت روان، جلوگیری از خود بیگانگی در برابر سایر فرهنگ‌ها شود. در همین جهت مدارس غیر انتفاعی با هدف ایجاد رقابت سالم بین مدارس و به منظور ارتقاء سطح کمی و کیفی آموزشی و پرورشی در نظام آموزش و پرورش شکل گرفته است. این مدارس باید برقراری نظم منطقی و منعطف و با عنایت به شرایط علمی و آموزشی در رشد مهارت‌های شهروندی نقش اساسی ایفا نمایند. لذا این

مدارس با توجه به رعایت استانداردها در کلاس درس و فضای آموزشی توجه شایانی به امر مهارتها و تربیت شهروندی می نماید.

در پایان چند پیشنهاد کاربردی جهت استفاده از نتایج این تحقیقی مطرح می شود، امید است مورد توجه مسوولان آموزش و پرورش و تدوین کنندگان برنامه های آموزشی و درسی قرار گیرد؛

- پیشنهاد می شود در برنامه های درسی همه مدارس دولتی و غیر انتفاعی

توجه ویژه ای به مهارت و تربیت شهروندی صورت پذیرد.

- از یافته های به دست آمده از پژوهش حاضر می توان نتیجه گرفت که ضرورت

ایجاد فرصت های برابری آموزشی از سوی مدارس باید مورد توجه قرار گیرد؛ زیرا

ایجاد برابری فرصت های آموزشی، می تواند علاقه و فرسودگی تحصیلی دانش

آموزان را تحت تأثیر قرار دهد و به موفقیت تحصیلی آن ها کمک نماید.

- پیرو نتایج مربوط به وضعیت دموکراسی آموزشی در مدارس مورد بررسی

پیشنهاد می شود که در مدارس ترغیب و تشویق رشد فردی و روح همکاری و

ترویج ارزش های مشترک زندگی جمعی گسترش بیابد.

References :

- Askarian, M.(2006). The status of ethnic cultures in citizenship education. Journal of Educational Innovations, Vol 5. No, 17.pp 152-162 (in Persian)
- Bashirieh, H.(2008). Implication of Democracy for All. Tehran: Moaser.(in Persian).
- hedi, Y.(2006). Education of future citizens. Journal of Educational Innovations, Vol 5. No, 17.pp 183-210(in Persian)
- Gholtash, A.(2009). Review approaches to citizenship education in the primary school curriculum of Iran in order to suggestion a citizenship education curriculum. Ph.d Thesis. Isfahan Branch, Islamic Azad University. (in Persian)
- Gholtash, A., Yarmohammadian., Foroughi, A., M., Jafari, S.E., (2010). Review Progressive citizenship education approach in the primary school curriculum. Journal of Educational Sciences, Vol 6, No, 2. Pp 37-62 (in Persian).
- Gholtash, A.(2012). Citizenship Education(Approaches, Views and Curriculum). Tehran: Yadvare Ketab.(in Persian).

- Moghadasi, S.(2012). The relationship between goal orientation and perceived social support and academic burnout, M.A Thesis, Madani Azarbayjan University.(in Persian).
- Naami, A.(2009). The relationship between the quality of students' learning experiences and academic burnout. Journal of Psychological Studies, Vol 5, No 3.(in Persian).
- Goutech, J.(2009). Philosophical schools and educational votes(translated by Pakseresht ,M). Tehran: SAMT. (in Persian).
- Lotfabadi, H.(2006). National and global citizenship education and strengthening the identity and value system of students. Journal of Educational Innovations, Vol 5. No, 17.pp11-44. .(in Persian).
- Marahel, F.(2012). A comparative study in private schools and public education components of democracy and its impact on the development of critical thinking and social skills of students. M.A thesis, Shiraz Branch, Islamic Azad University.(in Persian).
- Gholtash, A. (2009). Review of approaches to citizenship education in the primary school curriculum in Iran and citizenship education curriculum design. Thesis in the field of curriculum development, Islamic Azad University, Khorasgan Branch. (in Persian).
- Gutek, G. (2007). Philosophical and Ideological perspectives on Education. translated to Persian by M. Jafar Pakseresht, Tehran: Samt Publication.
- Rostam Oghli, Z., Khoshnoodnia, B.(2013). Compare academic conscience and academic burnout of students. Journal of Learning Disabilities, Vol 2, No 3. Pp 18-37(in Persian).
- Zarei, Gh., Shahryari, S.(2015). The Citizens' rights as a precondition for social justice. The first scientific conference on new horizons in science, geography and planning, architecture and urbanism Iran. (in Persian).

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی